

behoort, en die is opgegroeid met een eclectische mix van muziekstijlen, de samplegeneratie. Die geesteshouding leidt al in de inleiding van het boek tot een relativerende uitspraak als: “De waarheid over jazz bestaat niet, dat is het leuke.” In een muziekgenre waarin zich nogal wat puristen bewegen, is zo’n uiting een regelrechte verademing.

Jazzhelden, Schoutens eerste boekpublicatie, bevat twintig beknopte interviews van gemiddeld zes bladzijden. Zowel oude als jonge Nederlandse als internationale muzikanten komen erin aan bod: van de Italiaanse trompettist Enrico Rava en de Nederlandse zangeres Rita Reys tot de Amerikaanse gitarist Pat Metheny. Maar ook: de Britse zanger-pianist Jamie Cullum, de Franse accordeonist Richard Galliano, de Libanees-Canadese singer-songwriter Paul Anka en nog veertien anderen. Samen staan ze borg voor de meest uiteenlopende genres, stijlen en stromingen binnen het grote, inmiddels eerbiedwaardige instituut dat jazz heet, en dat ontstaan is in de Verenigde Staten.

Wat de meeste muzikanten in *Jazzhelden* bindt, is dat ze “in meer of mindere mate banden [hebben] met popmuziek. Voor een moderne jazzmuzikant is dat volkomen logisch. Zoals trompettist Steven Bernstein zegt: jazz is *all inclusive*”. Zo is bijvoorbeeld Sonny Rollins, die ook in het boek voorkomt en die algemeen beschouwd wordt als de grootste nog levende jazzsaxofonist verantwoordelijk voor de schitterende saxsolo in de Rolling Stones-ballad *Waiting On a Friend*. Het is onder meer aan die cross-over, die kruisbestuiving van diverse muziekgenres te danken dat de jazz, die op een zeker ogenblik in zijn geschiedenis op een dood spoor zat, vandaag opnieuw levensvatbaar is en er mede dankzij de samplecultuur zelfs in slaagt jonge muziekliefhebbers op de dansvloer te krijgen.

Muziek, zo stelt Schouten ook in zijn inleiding, mag dan wel de aanleiding zijn voor alle interviews in *Jazzhelden*, “maar uiteindelijk gaan ze over mensen. Waarom doen deze musici wat ze doen en klinken ze zoals ze klinken?” De antwoorden op deze vragen leiden soms tot onverwachte invalshoeken. Zo heeft drummer Han Bennink het alleen over drumstokken, en rietblazer Ned Rothenberg over de vraag waarom hij niet normaal saxofoon speelt. Schouten is daarbij wel zo verstandig de muzikanten zelf hun verhaal te laten vertellen. Zijn interventies

[K] **“JAZZ IS ALL INCLUSIVE”.**
TWEE NEDERLANDSE JAZZBOEKEN

Voor de liefhebber van het muziekgenre is de uitgave van een nieuw Nederlandstalig boek over jazz altijd iets om reikhalzend naar uit te kijken. Zo gek veel boeken over jazz verschijnen er niet in ons taalgebied, en tussen het weinige koren zit bovendien veel kaf. Het is daarom des te heuglijker dat in 2008 twee jazzboeken verschenen van uitstekende kwaliteit, geschreven door twee Nederlanders van een verschillende generatie.

Jazzhelden is van de hand van Koen Schouten (°1977), jazzjournalist en -coördinator van *de Volkskrant*. Als jonge snaak luisterde Schouten, ook door toedoen van zijn ouders, naar alles. Daardoor ontwikkelde hij een openheid van geest die kenmerkend is voor de generatie waartoe hij

Rita Reys Trio, Foto Paul Huf/MAI, collectie Rijksmuseum. In februari 2009 verwierf het Rijksmuseum in Amsterdam zestig portretten die fotograaf Paul Huf in de jaren 1940 tot 1980 maakte van bekende Nederlanders. Deze foto is daar een van.

beperken zich tot gevatte inleidingen en tot aanvullingen en commentaren tussen de verhaallijnen van de muzikanten door. Die aanpak leidt tot een grotere waarachtigheid dan wanneer Schouten zich gehouden had aan het klassieke vraag- en antwoordspelletje. Dat een drummer het in een interview aan één stuk door heeft over zijn drumstokken, zegt meer over hemzelf dan over die drumstokken.

Eigenlijk bevat *Jazzhelden* maar negentien interviews met jazzmuzikanten. Het twintigste interview is met Rudy van Gelder (°1924), een Amerikaanse opnametechnicus van Nederlandse afkomst. Van Gelder mag dan geen muzikant zijn, in zijn vak is hij een even grote held als de muzikanten in Schoutens interviewboek. Bijgenaamd “de architect van het geluid van de moderne jazz” is hij in zijn eentje verantwoordelijk voor de registratie van honderden, zo niet duizenden opnamen van jazzmuzikanten in zijn befaamde studio Englewood Cliffs in New Jersey, New York. In de wereld van de jazz kent men hem vooral als de opnametechnicus van het befaamde platenlabel Blue Note, al werkte

hij ook in dienst van andere platenfirma's. In die hoedanigheid vormt hij de perfecte link met het tweede jazzboek dat de afgelopen zomer verscheen: *Blue Notes* van Fred van Doorn.

De zestiger Fred van Doorn werkte beroepshalve jarenlang als regisseur, scenarist, redacteur en bedenker van succesvolle televisieprogramma's. Als filmjournalist voor onder andere *Het Parool* en *HP/De Tijd* geniet hij nog steeds een grote bekendheid. Daarnaast is hij al sinds zijn tienerjaren een fervent jazzliefhebber. Dat resulteerde in 1986 in *Lost Heroes*, een bundeling van twaalf portretten van vaak jong gestorven Amerikaanse jazzmuzikanten die tijdens hun leven niet de roem verwierven waar ze blijkens hun talent recht op hadden, en die na een korte periode van bekendheid definitief in de vergetelheid raakten. *Blue Notes*, Van Doorns nieuwe boek, bevat eenentwintig portretten van zwarte Amerikaanse jazzmuzikanten die één ding gemeen hebben: ze namen allen op voor het platenlabel Blue Note, in 1939 in New York opgericht door Alfred Lion en Francis Wolff, en sindsdien een ijzersterke

merknaam in de wereld van de jazz. Opvallend is dat er van die eenentwintig muzikanten nog slechts vier in leven zijn: de saxofonisten Sonny Rollins en Lou Donaldson, de pianist Horace Silver en de trompettist Donald Byrd. *Blue Notes* lijkt in sommige opzichten dan ook meer op de necropolis van een platenlabel dan op een dwarsdoorsnede van een bedrijf in volle bloei. In de wetenschap dat alle in *Blue Notes* opgenomen muzikanten hun beste opnamen voor het label maakten in de jaren vijftig en zestig, en dat de oprichters hun bedrijf in 1965 verkochten, waarna het stilaan zijn vroegere elan verloor, is dat echter niet meer dan begrijpelijk.

Blue Notes is in tegenstelling tot Schoutens *Jazzhelden*, waarin de hedendaagse jazz centraal staat, dan ook in de eerste plaats een jazzhistorische uitgave. Het behandelt een geschiedenis die als afgesloten mag worden beschouwd, maar die sinds enkele jaren opnieuw veel weerklank vindt in de hedendaagse populaire muziek. Zo bevatten tal van dancehits van nu samples uit Blue Note-platen die in Van Doorns nieuwe boek aan bod komen. De boektitel *Blue Notes* verwijst daarom in de eerste plaats naar een verzameling platen van het gelijknamige label.

In zijn inleiding schrijft Van Doorn: "In dit boek heb ik geprobeerd de jazzmusici te portretteren die in die tijd voor ons weinig minder dan helden waren [...]." Met "in die tijd" doelt hij op zijn jaren als jongeling, eind jaren vijftig, begin jaren zestig, toen hij met moeizaam bijeengescharreld geld zijn eerste ep's en lp's kocht. Het is overigens opvallend hoeveel portretten in deze bundel beginnen met de mededeling waar en wanneer Van Doorn de muzikanten in kwestie voor het eerst hoorde en zag, of wanneer hij voor het eerst een plaat van hen kocht. Bijna elk portret begint dan ook met een datering: "Sonny Rollins hoorde ik voor het eerst op een zaterdagmiddag in september 1957." Of: "Het moet begin 1959 zijn geweest dat ik voor het eerst een plaat van Sonny Clark kocht." Van Doorns portretten krijgen daardoor vanzelf een nostalgisch tintje, maar hij geeft zich gelukkig niet over aan een kritiekloze verheerlijking van zijn tienerjaren en van de muziek waar hij toen naar luisterde. Hij denkt aan die jaren vooral met genoegen terug omdat ze hem voor het eerst in contact brachten met de "magische muziek" die hij de rest van zijn leven zou blijven koesteren.

Van Doorn geeft in zijn boek verschillende redenen waarom zijn voorkeur bij de aanschaf van platen uitging naar *Blue Notes*: "Minstens zo belangrijk als de kwaliteit van de muziek was de kwaliteit van de presentatie. Blue Note-lp's waren dikker en uit beter vinyl geperst [...]." Maar ook "was er het artwork. Er waren speciaal ontworpen hoezen, maar de échte Blue Note had op de voorkant een foto van de musicus, gemaakt door die andere eigenaar, Francis Wolff, in contrasterend zwart-wit met een blauwe, groene of paarse steunkleur. Dat was het uiterlijk van een Blue Note, hij zag eruit als een modern kunstwerk en in zo'n hoes moest wel een unieke plaat met unieke muziek zitten." Wat de kwaliteit van de opnamen betreft, onthult Van Doorn *en passant* het geheim van het label: "Blue Note-eigenaar en producer Alfred Lion liet de musici altijd vooraf de te spelen nummers repeteren. [...] Het maakte dat de Blue Notes altijd verzorgder klonken."

Van Doorn vertelt de levensverhalen van zijn jazzhelden op erg meeslepende wijze. Elk van zijn stukken raast in sneltreinvaart naar het einde, en vaak is dat letterlijk het levenseinde van de muzikant in kwestie, die niet zelden in miserabele omstandigheden overleed. Wat dat betreft is er een duidelijk verband met Van Doorns vorige boek *Lost Heroes*, waarvan de titel alleen al voor zichzelf spreekt. Aan drie van de in *Lost Heroes* voorkomende

"Droppin' Science", een cd van het beroemde Blue Note-label.

muzikanten wijdt Schouten trouwens ook een bijgewerkt portret in *Blue Notes*: de saxofonisten Tina Brooks (1932-1974) en Hank Mobley (1930-1986), en de trompettist Lee Morgan (1938-1972). Daarbij valt het op met hoeveel empathie Van Doorn de levens van deze muzikanten schetst. Vooral uit de portretten van Lee Morgan en Tina Brooks spreekt een grote bewogenheid, die je als lezer bijna ontroerd achterlaat.

Van Doorns portretten lezen niet alleen als een pageturner, ze zijn ook uitzonderlijk goed gedocumenteerd. Gelukkig staat die overvloed aan gegevens het verhaal nergens in de weg. Alleen voor de leek is het soms wel even doorbijten, want Van Doorn goochelt met opnamedata en data van live-sessies dat het een lieve lust is. Wie de portretten onmiddellijk na elkaar leest, stuit ook op tal van overlappende gegevens. Jammer maar onvermijdelijk, want veel van de in *Blue Notes* behandelde muzikanten speelden nu eenmaal in elkaars groepen en namen samen op in Van Gelders studio. Een groot deel van hun persoonlijke en professionele levensgeschiedenis was daardoor met elkaar verweven. Storend wordt het als Van Doorn in verschillende stukken tot bijna exact dezelfde formuleringen komt. Zo schrijft hij over de lp *Whistle Stop* (1961) van Kenny Dorham in een aan de trompettist gewijd stuk het volgende: “Het is in feite een concept-lp waarmee Dorham een muzikaal beeld wil oproepen van de streek waar hij opgroeide, Texas aan de rand van New Mexico.” In het daaropvolgende stuk over Hank Mobley, die meespeelde op *Whistle Stop*, formuleert hij het als volgt: “[...] is het min of meer een concept-lp, waarmee de componist Dorham een muzikaal beeld wil schilderen van het zuidwesten van de Verenigde Staten waar hij opgroeide, Texas aan de rand van New Mexico.”

Het pleit wel voor Van Doorn dat hij bij dat alles de nodige kritische distantie in acht weet te houden ten aanzien van zijn “jazzhelden”. Zo is hij niet mals voor de trompettist Donald Byrd, wanneer hij constateert dat diens muziek vanaf het einde van de jaren zestig steeds verder afglijdt richting muzak. Dat met andere woorden het nastreven van commercieel succes belangrijker blijkt dan het handhaven van een kwaliteitsstandaard. De slotregel van zijn stuk over de saxofonist Stanley Turrentine, met wie hetzelfde aan de hand is, is dan ook

veelzeggend: “Iedereen herinnerde zich de man die hij eens was en die hij, toen hij succes kreeg, niet meer wilde zijn.”

Samengevat: twee meer dan geslaagde jazzboeken die de geïnteresseerde leek hopelijk snel naar de opnamen doen grijpen die door de auteurs worden aanbevolen, en die de kenner, die al dat moois natuurlijk al lang in de kast heeft staan, opnieuw weten te enthousiasmeren. Of de benen doen strekken. Wie weet op dance tracks waarin hij samples herkent uit het werk van muzikanten waarvan hij de opnamen nog op vinyl in de platenkast heeft staan. Want magische muziek verliest nooit aan kracht. Dat is alvast een waarheid over jazz die wél bestaat.

PATRICK AUWELAERT

FRED VAN DOORN, *Blue Notes. Jazzportretten*, Thomas Rap, Amsterdam, 2008, 221 p.

KOEN SCHOUTEN, *Jazzhelden. Interviews*, de Volkskrant/Meulenhoff, Amsterdam, 2008, 188 p.